

Guidelines for Developing the Administrative Potential of the Sangha of Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province according to Bhavana 4

Phrakrupalad Sittikorn Vorayano¹ Phratheppariyattimethi² and
PhrakruNiwitkitjanurak³

Received: January 10, 2023

Revised: April 02, 2023

Accepted: May 15, 2023

Abstract

The purpose of this research article was to present a guideline for developing the administrative potential of the Sangha of Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province according Bhavana 4. It was a mixed methods research. For quantitative research, a questionnaire with a reliability of 0.889 was distributed to 163 persons obtained by purposive sampling from the total population of 281 persons. The data were analyzed by descriptive statistics, namely frequency, percentage, mean, standard deviation and Pearson correlation coefficient. In terms of qualitative research, an in-depth interview with 17 key informants was used. The results of the research found that promoting the development of Kayabhavana aspect, physical potential, should focus on managing the body to be healthy. It started from considering the consumption of food that was hygienic, clean, safe; in the aspect of developing the Sila-potential, harassment of others

---

¹ Kamphaeng Phet Provincial Office of Buddhism

²⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: kanatip.tatiya9999@gmail.com, Tel. 099-1687488

should be minimized through words and physical actions, concentration in Patimokkha; in terms of Citta-potential, praying, morning and evening chanting, meditation, spreading loving kindness, considering the 4 factors before consumption, developing death mindfulness, and consistently practicing Satipatthana 4 should be encouraged; in terms of development of intellectual potential, reading and listening to Dhamma should be encouraged. Promoting the development in the aspect of self-dominance should follow the principles of Buddhist teachings; in terms of people dominance, there should be good human relations with everyone and all nearby organizations; for work dominance, Sangha administrators should be promoted and developed to have knowledge and competence suitable for their roles or assigned duties.

Keywords: Potential Development, Administration, Administration, the Sangha, Bhavana 4

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอ คลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภavana 4

พระครูปลัดสิทธิกรณ วรญาณ¹ พระเทพปริยัติเมธี² และพระครูนิวิฐกิจจานุรักษ์³

Received: January 10, 2023

Revised: April 02, 2023

Accepted: May 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภavana 4 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น 0.889 กับกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 163 รูป จากประชากรทั้งหมด 281 รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนาที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมพัฒนาด้านกายภavana ศักยภาพทางกาย ควรให้ความสำคัญในเรื่องการบริหารร่างกายให้มีสุขภาพแข็ง เริ่มจากการพิจารณาบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ สะอาด ปลอดภัย การพัฒนาศักยภาพทางศีล ควรลดการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยคำพูดและการกระทำทางกาย สำรวมในพระปาฏิโมกข์ การพัฒนาศักยภาพทางจิต ควรส่งเสริมให้มีการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ทำสมาธิ แผ่เมตตาจิต พิจารณาปัจจัย 4 ก่อนบริโภค และเจริญมรณานุสติ เจริญสติปัฏฐาน 4 อยู่เนื่อง ๆ การพัฒนาศักยภาพทางปัญญา ควรส่งเสริมให้มีการอ่านและฟังธรรมะ การส่งเสริมพัฒนาด้านการครองตนตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ด้านการครองคน ควรมีมนุษย

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน และทุกองค์กรที่อยู่ข้างเคียง และด้านการครองงาน ควรส่งเสริมพัฒนา พระสังฆาธิการให้มีความรู้ ความสามารถ ให้เหมาะสมกับบทบาทหรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

คำสำคัญ: การพัฒนาศรัทธาภาพ, การบริหาร, การปกครอง, คณะสงฆ์, หลักภavana 4

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือ การปกครอง ตามคณะสงฆ์และทางศาสนาดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทยการ ปกครองคณะสงฆ์เป็นเหตุขัดข้องและมีความจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วย จัดการแก้ปัญหาพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลัก สนับสนุนเมื่อเกิดความ ไม่เรียบร้อย เช่นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากใน ประเทศอินเดีย และครั้งในสมัยการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามคณะสงฆ์และทางศาสนาดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึง ประเทศไทยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็น เหตุขัดข้องและมีความจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐ มาช่วยจัดการแก้ปัญหาพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุนเมื่อเกิด ความไม่เรียบร้อย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรง อยู่อย่างมั่นคงของพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งทำ หน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่พระศาสนาสืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธนำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมการเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้านั้นถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการ ปฏิบัติ และการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใส ให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่าง มีความสุข

พระสงฆ์มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาให้ยั่งยืนถาวร

สืบไป ดังคำที่เขียนในรัฐธรรมนูญว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือมาช้านาน พระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปได้ด้วยอาศัย พระสังฆาธิการเป็น สำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับ เจ้า อาวาสซึ่งเป็นทีเฝ้าประพาสเสวยศีลธรรมของประชาชนและมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป

การปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ในปี 2564 มี พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสซึ่งปกครองดูแลวัด เป็นวัดที่มีวิสุงคามสีมา 15 วัด มีสำนักสงฆ์ 30 แห่ง มีที่พักสงฆ์ 22 แห่ง รวมทั้งสิ้น 67 วัด/แห่ง จึงมีบทบาทสำคัญทางการปกครอง ตามหน้าที่ ในมาตรา 37 และอำนาจในมาตรา 38 ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่จะต้องมีการพัฒนาการบริหารการปกครอง (พระครูโพธิ กิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปลโย), 2561)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัด กำแพงเพชร ในปี 2564 มีพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้า อาวาสซึ่งปกครองดูแลวัดเป็นจำนวนมากจึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการ บริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามเป้าหมายและไปในทิศทางเดียวกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอ คลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร โดยนำหลักภาวนา 4 นั่นคือ กายภาวนา การพัฒนาการ สีส ภาวนา การพัฒนาพฤติกรรม จิตภาวนา การพัฒนาจิต และปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา มา เป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารการ ปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยเป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) จากประชากรกลุ่มตัวอย่างมาจากพระสงฆ์ จำนวน 163 รูปที่อยู่ในเขตพื้นที่ การปกครองคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีความเชื่อมโยงข้อมูลและความคิดเห็นที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวา 4 ทั้งนี้มีวิธีการศึกษาใน 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการทบทวนจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 เรื่อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ (Systematic Reviews) ออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัย ด้วยเหตุนี้การคัดเลือกเอกสารเพื่อนำมาวิเคราะห์จึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเกณฑ์สำหรับการคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย ซึ่งเกณฑ์ที่สำคัญประกอบด้วย 1) ความจริง 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ 3) การเป็นตัวแทน และ 4) ความหมาย ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลในเอกสารที่นำมาวิเคราะห์

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรตามหลักภาวา 4 จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 163 รูป โดยแบ่งกระจายกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ครอบคลุมในทุกเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอคลองลานจังหวัดกำแพงเพชร ออกเป็นกลุ่มโดยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้รับทราบถึงสภาพปัญหาของแต่ละกลุ่มตัวอย่างได้อย่างชัดเจน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.889

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 17 รูป

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทำให้ทราบว่า มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านกายภาวนา: ศักยภาพทางกาย พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก

2. ด้านศีลภาวนา: ศักยภาพทางศีล พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก

3. ด้านจิตภาวนา: ศักยภาพทางจิต พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก

4. ด้านปัญญาภาวนา: ศักยภาพทางปัญญา พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมาก ส่วนผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรต้น คือ หลักภาวะนา 4 ประกอบด้วย 1) กายภาวนา ศักยภาพทางกาย 2) ศีลภาวนา ศักยภาพศีล 3) จิตภาวนา ศักยภาพจิต 4) ปัญญาภาวนา ศักยภาพปัญญา และตัวแปรตาม คือ หน้าที่สำคัญ ของพระสังฆาธิการด้านการปกครอง มี 3 ด้านคือ 1) การครองตน 2) ครองคน 3) ครองงาน ซึ่งวิเคราะห์โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ตาม

ความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 163 ท่าน

ความสัมพันธ์ระหว่าง หลักภาวะนา 4 ประกอบด้วย 1) ภาวะกายภาพ ศักยภาพทางกาย 2) ภาวะศีลภาวะนา ศักยภาพศีล 3) ภาวะจิตภาวะนา ศักยภาพจิต 4) ภาวะปัญญาภาวะนา ศักยภาพปัญญา กับ หน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ในการปกครอง มี 3 ด้าน คือ 1) การครองตน 2) ครองคน 3) ครองงานมีค่าความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในทางบวกหรือความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้ายตามกันเป็นคู่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Pearson Correlation (r) =0.820) ส่วนความคิดเห็นต่อแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 ได้แก่ การเป็นผู้ที่รู้จักบุคคลรู้ความสามารถความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักเลือกแต่งตั้งจัดวางบุคคลได้เหมาะสมกับงานให้โอกาสและสนับสนุนผู้ที่มีความรู้ ความสามารถให้ดำรงตำแหน่งที่เหมาะสมทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานของคณะสงฆ์ในทุก ๆ ด้าน การครองงานก็ต้องใช้การบริหารตามหลัก 4 M คือ 1) Man การบริหารกำลังคน 2) Money การบริหารเงิน 3) Materials หรือวัตถุดิบ 4) Management หรือการจัดการ เราสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับการงาน ในการบริหารงานทุก ๆ ด้านตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

อภิปรายผลการวิจัย

ความคิดเห็นต่อแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 โดยจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านภาวะกายภาพ พบว่า การพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวะนา 4 ด้านภาวะกายภาพ: การบริหารจัดการด้วยความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักกฎระเบียบข้อบังคับและหลักเกณฑ์ของมหาวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรณันต์ ชยानนโท (ประเสริฐศิลป์) (2560) พบว่า การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสี่ปฐพีธรรม 7 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับค่าเฉลี่ยน้อยไปหามากดังนี้ คือ

ด้านธัมมัญญู ด้านอรรถัญญู ด้านอรรถัญญู ด้านมัตตัญญู ด้านกาลัญญู ด้านปริสัญญู และด้าน
บุคคลัญญู

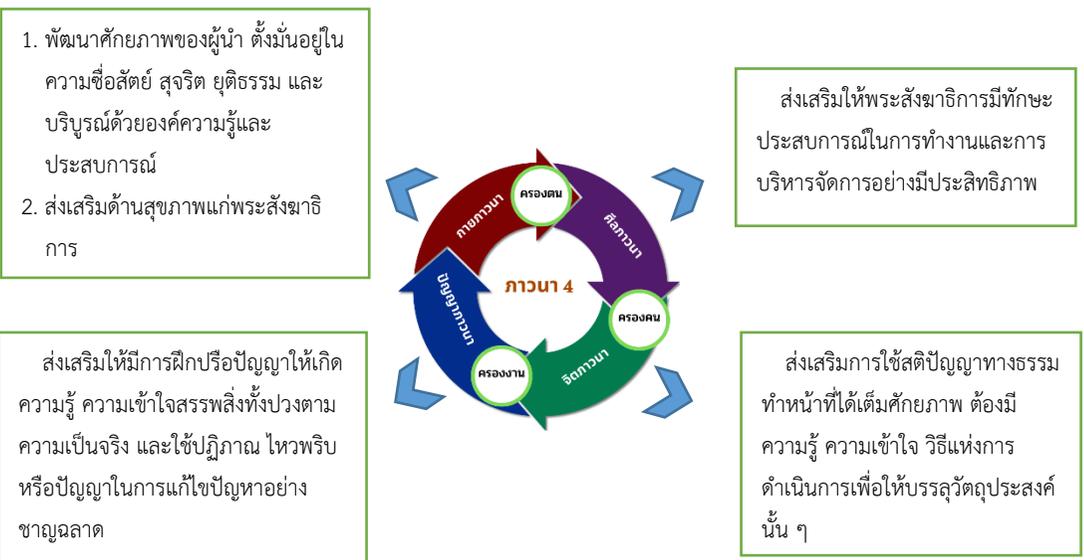
2. ด้านศีลภาวนา พบว่า การพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์
อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4 ด้านศีลภาวนา การบริหารจัดการงาน
ด้วยความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักว่าควรดำเนินการอย่างไรตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดย
ภาพรวมอยู่ระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของอรนุช โขพิมพ์ (2557) พบว่า ทุกด้านมีความ
คิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านอรรถัญญูตา ด้านปริสัญญูตา ด้านกาลัญญูตา ด้านบุคคล
โรปริญญูตา ด้านมัตตัญญูตา ด้านธัมมัญญูตา และด้านอรรถัญญูตา การเปรียบเทียบภาวะผู้นำ
ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดขอนแก่น
ตามความคิดเห็นของบุคลากร โดยจำแนกตามสถานภาพและประสบการณ์ พบว่า มีระดับความ
คิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 จึง
สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้แนวทางส่งเสริมภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดขอนแก่น ผู้บริหารควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มา
ประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อที่จะทำให้เกิด
ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในองค์กรการศึกษายิ่งขึ้น

3. ด้านจิตภาวนา พบว่า การพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์
อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4 ด้านจิตภาวนา: การบริหารจัดการด้วย
ความเป็นผู้รู้จักตน เช่น รู้ว่าตนเองมีบุคลากร มีความรู้ความสามารถ ความถนัด ทางด้านไหน
โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของอัครเดช พรหมศิลป์ (2553) พบว่า ภาวะ
ผู้นำในการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ของพระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏ์ สิริธโร) นั้นเป็นผู้นำ
ที่ได้รับการยกย่อง ยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชาในระดับมากทุกด้าน สรุปได้คือ มีการ
ประยุกต์ใช้ด้านอรรถัญญูตา ด้านอรรถัญญูตา ด้านปริสัญญูตา ด้านธัมมัญญูตา ด้านบุคคล
โรปริญญูตา ด้านมัตตัญญูตา และด้านกาลัญญูตา ซึ่งผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีสถานภาพ, มี
ระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ และมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อภาวะผู้นำโดยรวมไม่
แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า มีการนำเอาหลักสัปปุริสธรรม
มาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำในการบริหารจัดการองค์กรจริง

4. ด้านปัญหาภาวนา พบว่า การพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4 ด้านปัญหาภาวนา: การบริหารจัดการด้วยความเป็นผู้รู้จักประมาณ เช่น รู้จักความพอเหมาะ พอดีในการดำเนินตามนโยบายและแผน โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสมควร ศรีสงคราม (2550) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการรู้จักบุคคล อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้จักกาล ด้านการรู้จักผล ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักชุมชน และด้านการรู้จักเหตุ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4 ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ สรุปลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยทางการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4 นั้นเป็นการพัฒนาศักยภาพการบริหารที่มีคุณภาพที่ดีขึ้นไปได้เพราะการให้บริหารที่ดีถือเป็นหัวใจหลักของที่จะนำความพึงพอใจมาสู่คณะสงฆ์แล้วเกิดความรู้สึกระทึกใจ เป็นเหตุนำมาสู่ความสำเร็จของการพัฒนาคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน ในฐานะที่เป็นองค์กรสงฆ์อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปลองค์ความรู้ที่ได้ดังนี้

1. การครองตน คือ จุดสูงสุดของการพัฒนาและการบริหาร นั่นคือ ศักยภาพของผู้นำ ครองตนตั้งตนชอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม สාරวมกาย วาจา และใจ ตั้งมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และบริบูรณ์ด้วยองค์ความรู้และประสบการณ์

2. การครองคน คือ การครองใจของผู้ใต้บังคับบัญชา หรือครองใจของพุทธศาสนิกชน ครองด้วยความเชื่อมั่น และศรัทธา อันมีตัวเรานี้เป็นต้นแบบ เป็นแบบอย่าง ในการดำเนินงาน หรือดำเนินชีวิต อีกนัยหนึ่งของการครองคน ก็คือ การบริหารทรัพยากรบุคคล อ่านคนออก บอกคนได้ ใช้คนเป็น ใช้คนให้เหมาะสมงาน ดูงานให้เหมาะสมคน อย่างนี้เป็นต้น

3. การครองงาน คือ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในส่วนงานนั้น ๆ ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง และเข้าใจวิธีแห่งการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ ตามเป้าหมายที่วางไว้ อ่านงานออก บอกงานได้ ใช้งานคนเป็น และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้

ฉะนั้นดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในเรื่องของการครองตน ครองคน ครองงาน ล้วนดำเนินไปเป็นวัฏจักร ตามหลักภาวนา 4 ประการ ของการพัฒนา ศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร คือ

4. ด้านกายภาวนา พระสังฆาธิการควรมีสุภาพแข็งแรงสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองอย่างเป็นปกติสุขทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตั้งมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และบริบูรณ์ด้วยองค์ความรู้และประสบการณ์

5. ด้านศีลภาวนา พระสังฆาธิการควรร่วมในศีล ศึกษาและทำความเข้าใจ กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศฯ และกฎเกณฑ์ ของมหาเถรสมาคม รวมทั้งวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีทักษะ ประสบการณ์ในการทำงานและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ด้านจิตภาวนา พระสังฆาธิการควรมีการพัฒนาจิตใจ มีการสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ทำสมาธิ แผ่เมตตาจิต พิจารณาปัจจัย 4 มีการฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง แน่วแน่ มั่นคง ควบคุมตนได้ดี มีกำลังใจดี มีสมาธิ ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เข้มแข็ง และอดทนต่อปัญหา และความยากลำบากต่าง ๆ มีสติปัญญาทางธรรมสามารถทำหน้าที่ได้เต็มศักยภาพ

7. ด้านปัญญาภาวนา เมื่อเกิดหรือมีปัญหา ควรค้นหาเหตุแห่งปัญหานั้น แล้วจึงดำเนินแก้ที่เหตุ ให้เหมาะสมกับเหตุหรือเรื่องที่เกิดขึ้น ส่งเสริมให้มีการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่ง ทั้งปวงตามความเป็นจริง และใช้ปฏิภาณไหวพริบ หรือปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างชาญฉลาด

สรุปได้ว่าการพัฒนาศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ตามหลักภาวนา 4 นั้น ควรครองตนให้ได้ก่อนเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะครองคน ใช้คนทำงาน อย่างที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า อ่านคนออก บอกคนได้ ใช้คนเป็น และดูงานออก บอกงานได้ สิ่งงานเป็น และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ โดยการใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มี อีกทั้งหัวใจของการครองตน ครองคน ครองงานนี้ คือ หลักภาวนา 4 ประการ คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา หมายความว่า กายพร้อม ใจพร้อม เราทำได้ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ กายพร้อม สारรวมศีล จิตผ่องใส ปฏิภาณว่องไว ใจเกินร้อย ทั้งหมดนี้ คือ องค์ประกอบของศักยภาพการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ควรมีการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการบริหารการปกครอง คณะสงฆ์อย่างจริงจัง และต้องมีการประเมินผล ติดตามการปฏิบัติงานตามแผนที่มีการให้บริการโดยการใช้หลักธรรมเข้ามาใช้

2. คณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ควรสนับสนุนด้านให้มีการอบรมพัฒนาพระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคม อย่างเต็มที่

เพื่อเป็นการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาการบริหารการปกครองให้ที่เต็มไปด้วยคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับ และเป็นตัวอย่างที่ดีของคณะสงฆ์

3. คณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ควรมีการจัดทำโครงการ เพื่อเป็นการกระตุ้นการทำงานของพระสังฆาธิการและพระสงฆ์ทั่วไป

4. คณะสงฆ์อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองด้านการศึกษา เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์ ให้มีหลักการ และรูปแบบในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปกครองและพัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์

3. ควรมีการให้ความรู้ เทคนิค วิธีการในการพัฒนาศักยภาพคณะสงฆ์ อย่างเป็นระบบ และมีรูปแบบ ให้ตอบโจทย์เหมาะสมแก่พื้นที่นั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

พระครูโพธิกิตติคุณ (กิตติพงษ์ สุปลณฺโณ). (2561). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักธรรมมาภิบาลเชิงพุทธของคณะสงฆ์ภาค 3*. (คุษุณีนิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธนนันต์ ชยานนโท (ประเสริฐศิลป์). (2560). *การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตาม หลักสัปปุริสธรรม 7*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมควร ศรีสงคราม. (2550). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพละธรรม กัับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา*. (วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อรนุช โขพิมพ์. (2557). ภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬา
ขอนแก่น*, 1(2), 25-35.

อัครเดช พรหมกัลป์. (2553). ภาวะผู้นำในการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ของพระเทพ
ปริยัติเมธี (สถชฎี สิริธโร). (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.